

“СХІД ОЧИМА ЗАХОДУ”: МІЖНАРОДНА КОНФЕРЕНЦІЯ В КУВЕЙТІ

Організатором конференції з такою назвою став факультет гуманітарних наук Кувейтського університету. Проходила вона 26–28 листопада 2013 р. в м. Ель-Кувейті під патронатом ректора Кувейтського університету проф. **Абделлатифа аль-Бадра**. У форумі взяли участь близько тридцяти учасників з Туреччини, Нідерландів, Великобританії, Німеччини, Єгипту, Греції, Тунісу, Болгарії, України, Росії, Грузії, а також із країн-членів Ради співробітництва арабських країн Перської затоки.

Відкриваючи конференцію, ректор у вітальному слові наголосив на тому, що культурний обмін та відкритість до знання є основою для прийняття “чужого”. Далі до учасників конференції звернулася декан факультету гуманітарних наук проф. **Хайат аль-Хаджі**. Вона відзначила важливу роль сходознавців у поширенні знань про арабомусульманську цивілізацію у світі, а також наголосила на прагненні Кувейтського університету розвивати і зміцнювати академічні та наукові зв'язки зі сходознавчими освітніми й науковими установами за кордоном. Так, університет вже підписав протоколи про співпрацю з низкою університетів Китаю, Італії, Індії, України, Росії та інших країн.

Від зарубіжних учених учасників симпозіуму арабською мовою привітав проф. **В. С. Рибалкін** (Інститут сходознавства ім. А. Ю. Кримського НАН України).

У рамках конференції було проведено 10 засідань, які проходили в загальному форматі без поділу на секції та були присвячені такій тематиці:

1. Сходознавчі установи та їхня роль у діалозі між Заходом та арабським світом.
2. Сходознавство та оцінка досвіду сходознавчих досліджень.
3. Погляд сходознавців на арабів.
4. Сходознавство та мистецтво.
5. Сходознавство та явища культури і літератури.

Засідання очолили: **Саад Бін Тифла аль-Аджмі** (Кувейтський університет), проф. **Абдулла аль-Гамді** (Університет Умм аль-Кура, Саудівська Аравія), доц. **І. Герасимов** (Санкт-Петербурзький державний університет), д-р **Шафіка Бастакі** (Кувейтський університет), д-р **Ахмад аш-Шагі** (Оксфордський університет), д-р **Абдулла Саліх аль-Вашмі** (Міжнародний центр арабської мови імені Короля Абдулли Бен Абдельазіза, Саудівська Аравія), д-р **Мазін Салах Мутабакані** (Університет імені Короля Сауда, Саудівська Аравія), **О. Г. Хоміцька** (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), проф. **Сулейман аш-Шатті** (Кувейтський університет). Підсумкове засідання провела декан факультету гуманітарних наук Кувейтського університету проф. **Хайат аль-Хаджі**.

З-поміж наукових доповідей найбільшу увагу аудиторії привернула презентація проф. **Мауріца Бергера (Maurits Berger)** з Лейденського університету “Уявлення сильніші, ніж знання: як знову віднайти діалог”. Голландський дослідник торкнувся проблеми домінування в Європі негативних поглядів на іслам та арабський світ. Він проаналізував джерела та причини стійкості таких поглядів, зазначивши, що академічні знання не відіграють суттєвої ролі в діалозі між Заходом та арабським світом. Учений висунув низку пропозицій щодо нових, більш ефективних напрямків для такого діалогу.

Гостру зацікавленість учасників викликала доповідь доц. **Ірен Камперіду (Irene Kamperidou)** з Афінівського університету “Схід очима західноєвропейських мандрівниць XVIII та XIX століть: солідарність і розуміння Сходу”. Дослідниця розповіла про жінок з Великобританії, Франції, Німеччини, Швейцарії, Швеції, Австрії, Америки та Греції, які подорожували Сходом або певний час жили там і залишили численні письмові свідчення про тамтешнє життя, зокрема опис жіночого мікрокосму, пропонуючи своєрідну “жіночу версію” поглядів на Схід. І. Камперіду зауважила, що європейські та американські мандрівниці були солідарними з жінками Сходу, брали участь у повсякденному житті мусульманок, жіночих зібраннях, релігійних святах та застіллях. Побачивши життя Сходу зсередини, вони звинуватили мандрівників-чоловіків у спотворенні інформації, пропонованої читачам, оскільки більшість їхніх тверджень базувалися на свідченнях, отриманих через другу чи третю сторону, і були почасти плодом їхньої фантазії.

Особливий інтерес присутніх викликала доповідь проф. **В. С. Рибалкіна** “Український сходознавець Агатангел Кримський як дослідник арабської розмовної мови”, про що свідчили велика кількість запитань від учасників і жваве обговорення доповіді. Проф. Рибалкін наголосив на тому, що саме А. Кримський став першим європейським сходознавцем, який глибоко усвідомив важливість вивчення розмовної мови арабів як важливого засобу для розуміння східної культури та арабського менталітету. При цьому він набагато випередив тогочасних європейських орієталістів – німецьких та французьких. Вивчаючи наприкінці XIX ст. особливості сирійсько-ліванського діалекту арабської мови, А. Кримський записував народні прислів'я, приказки, казки та оповідки місцевих жителів. Задля цього він розробив спеціальну систему запису, базовану на декількох різних абетках. Діалектні релікти вчений зафіксував і в писемних класичних творах – “Книзі пісень” аль-Ісфгані, макамах аль-Харірі, збірці “1001 ніч” і навіть у сакральних текстах. Вперше в європейському сходознавстві А. Кримський розробив також власну систематизацією арабських діалектів, яка в принципових рисах збігається з їхньою сучасною класифікацією в західній лінгвоарабістиці.

Д. Гардавадзе (Тбіліський державний університет ім. І. Джавахішвілі, Грузія) в доповіді “Арабська мова у Грузії та культурні зв'язки між Грузією й арабами: історичні витоки, теперішній стан і перспективи” зосередилась на основних етапах розвитку арабістичних студій у Грузії, зазначивши, що саме арабістика є найпопулярнішим науковим напрямом у грузинському сходознавстві.

Проф. **Ліліана Семьонова** (Болгарська академія наук) у доповіді “Від романтизму до реалізму: інтерес до арабської середньовічної культури в Болгарії з кінця 1800-х до 1950-х рр.” зауважила, що в Болгарії до 1860-х рр. знання про арабомусульманську культуру зводились до зростаючого попиту на екзотичні товари і захоплених розповідей християнських прочан про Святу Землю. Академічний інтерес до середньовічної культури арабів з'являється лише в 70-ті роки XIX ст., коли задля вивчення історії Візантії та середньовічної Болгарії вчені були змушені звертатися до арабських середньовічних джерел, для чого знадобилася каталогізація арабомовних книжок із приватних бібліотек місцевих мусульман або шкіл-медресе при мечетях. Після Першої світової війни в Болгарії спостерігається надзвичайний інтерес до казок “Тисячі й однієї ночі”, спершу перекладених болгарською із західноєвропейських мов. Вони надихнули відомого болгарського письменника, художника та фольклориста Н. Райнова (1889–1954) на створення літературних переказів за мотивами арабських казок, а також до наслідування арабської поезії в ранній поетичній збірці “Очі Аравії. Балади про сни”. Дослідниця також зазначила, що арабістика в Болгарії остаточно відокремилась від османістичних і тюркологічних студій у 1980–1990-ті рр.

Чимало доповідей стосувалися необхідності перегляду самої концепції орієталізму та пошуку інших, нових шляхів співпраці між Сходом та Заходом. Так, проф. **Штефан Конерманн** (Боннський університет, Німеччина) в доповіді “Від сходознавства

до суспільних наук: нові форми та перспективи співпраці” висловив думку, що часи орієнталізму Е. Саїда з його “поблажливим, заступницьким” ставленням Заходу до близькосхідних, азійських та північноафриканських суспільств вже минули. Вчений наголосив на необхідності подолання застарілих підходів, зосередивши увагу на аналізі соціальних, культурних і політичних аспектів у контексті змін глобального середовища, розвитку людини, а також питань управління соціальними ресурсами. Доповідач розглянув такі питання, як “соціальна безпека”, “стратегії забезпечення засобів існування”, “соціальна стійкість”, “інституції та стратегічні групи”, зазначивши, що співпраця між Заходом і Сходом повинна ґрунтуватися на знанні, а дослідження східних суспільств мають відповідати найвищим науковим стандартам.

Не залишились поза увагою дослідників і події “арабської весни”. Так, д-р **Юсуф Буандаль** (Катарський університет) у доповіді “Арабські революції та перехід до демократії: виклик орієнталізму?” висловив думку про те, що події, які вирують на Близькому Сході та в Північній Африці з грудня 2010 р., ставлять під сумнів стереотипні думки про Схід і дозволяють критично переосмислити концепцію орієнталізму. Дослідник стверджує, що такі цінності, як свобода та демократія, є універсальними, а не притаманними лише західній цивілізації.

Було виголошено також такі доповіді:

“Стамбул – місце зустрічі сходознавства та сходознавців” – проф. **Закарія Куршун** (Університет Мармара, Туреччина);

“Орієнталізм: вступні зауваги” – д-р **Магді Абдельхафіз Саліх** (Каїрський університет, Єгипет);

“Роль сходознавців у кодексах цивільного права в Європі” – д-р **Анвар аль-Фузей** (Кувейтський університет);

“Погляд сходознавців на давньоарабську спадщину на прикладі Перської затоки та Аравійського півострова” – д-р **Аля ад-Дін Шагін** (Каїрський університет, Єгипет);

“Перська затока в німецькій літературі початку ХХ століття (на прикладі доробку Макса фон Оппенгайма)” – проф. **Яхйя Мухаммад Махмуд Ахмад** (Університет ОАЕ);

“Кувейт очима Заходу: суперечливі погляди періоду 1756–1896 рр.” – д-р **Бен Дж. Слот** (Лейденський університет, Нідерланди);

“Анвар Абдельмалік і критичний погляд на орієнталізм” – проф. **аз-Зававі Багура** (Кувейтський університет);

“Орієнталізм в епоху постмодернізму на прикладі концепції Гантінгтона” – д-р **Рашид Мухаммад аль-Хадж Саліх** (Кувейтський університет);

“Образ арабів у дзеркалі німецького сходознавства” – д-р **Туркі Ахмад аль-Мугайїд** (Кувейтський університет);

“Орієнталізм та мусульманське мистецтво на прикладі архітектури Кайруана” – д-р **Мухаммад Алі аль-Хбайїб** (Кайруанський університет, Туніс);

“Нові погляди на доісламську поезію в німецькому сходознавстві на прикладі досліджень Ренате Якобі” – д-р **Муса Рабаб’а** (Кувейтський університет);

“Арабська спадщина у творах сходознавців” – проф. **Мухаммад Фатух Ахмад** (Каїрський університет, Єгипет) та ін.

Переважає більшість доповідей викликали значний інтерес аудиторії і стали предметом жвавої дискусії серед учасників. Деякі учасники дали інтерв’ю місцевим та арабським ЗМІ.

Проф. В. С. Рибалкін взяв також участь у телепрограмі “Доброго ранку, Кувейте”, що транслювалася 28 листопада у прямому ефірі на головному каналі національного телебачення, і дав розлоге інтерв’ю кувейтській газеті “аль-Ватан”.

Робота конференції широко висвітлювалася арабськими та іноземними ЗМІ. Основний зміст доповідей відбито у збірці тез конференції англійською та арабською мовами.

Конференція пройшла успішно як у змістовному академічному вимірі, так і стосовно високого рівня її організації. Склад учасників і широкий міждисциплінарний діапазон дискусій підтвердили інтерес світової наукової спільноти до питань діалогу культур і цивілізацій та актуальності сходознавчої тематики наукових досліджень на Заході. Уперше настільки зацікавлено обговорювалися здобутки орієнталістики у країнах Східної Європи та республіках колишнього Радянського Союзу. За результатами роботи конференції були прийняті такі рекомендації:

1) Налагодити відносини у сфері наукових досліджень зі сходознавчими центрами в усьому світі, передусім у Європі.

2) Переглянути традиційне визначення сходознавства у світлі сучасних досягнень науки, культури й технології.

3) Заохочувати академічні дослідження, що становлять спільний інтерес, у форматі невеликих творчих груп, кожна з яких працює над вивченням конкретної тематики, зокрема:

а) аналіз різних моделей демократії;

б) оцінка ефективності дипломатичних та торговельних відносин;

в) вивчення змін, що відбулися у сфері культури й науки, та взаємовпливу цих змін.

4) Заснувати в арабському світі Інститут дослідження Заходу.

5) Стимулювати свободу наукових досліджень, особливо у сфері вивчення тематики, популярної в середовищі західних сходознавців, та сформулювати позицію арабської сторони стосовно такої тематики.

6) Працювати над популяризацією в західному академічному й громадському середовищі позитивних сторін арабської культури й мусульманської релігії та зміною стереотипів щодо арабів та ісламу.

7) Започаткувати щорічну премію Кувейтської організації наукового прогресу за сходознавчі дослідження, виконані вченими та фахівцями-сходознавцями.

О. Г. Хомицька